

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของคุษฎีนิพนธ์

การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย จำเป็นต้องมีกรอบ กฎ เกณฑ์ ซึ่งใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติตน เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น การที่จะทำให้ผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกันปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น จำเป็นต้องสร้างสำนึกขึ้นในจิตใจ แต่เนื่องจากวิสัยของมนุษย์ไม่ชอบให้สอนกันตรง ๆ (พทยา สายหู, 2525, หน้า 53) การอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติตนเป็นคนดี มีความประพฤติอยู่ในกรอบเกณฑ์ของสังคม ต้องอาศัยกุศโลบายหรือวิธีการต่าง ๆ ในการปลูกฝังความเชื่อ แนวทางปฏิบัติตน และข้อห้ามต่าง ๆ ที่จะช่วยเตือนสติให้อนุชน รู้จักวิธีประพฤติปฏิบัติตนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ศาสนา เป็นคำสันสกฤต แปลว่า คำสั่ง คำสอน โดยสาระสำคัญ “ศาสนา” หมายถึง คำสั่งสอนให้คนมีศีลธรรม และปฏิบัติให้บรรลุอุดมคติอันสูงสุดในชีวิต เป็นสภาวะที่พึงอันถาวรแก่จิตใจ (ลิขิต ลิขิตานนท์, 2523 อ้างถึงใน เอกสารรวบรวมบทความจากการประชุมสัมมนาทางวิชาการ ด้านนาคศึกษา: โลกทัศน์ล้านนา, 2534, หน้า 19) การปลูกฝังความเชื่อ และแนวปฏิบัติให้แก่คนในสังคม โดยใช้ความศรัทธาที่มีต่อศาสนาเป็นเครื่องมือ เป็นกุศโลบายหนึ่งที่สังคมไทย ใช้ในการสร้างความเชื่อ สืบทอดกฎเกณฑ์ และข้อห้ามต่าง ๆ ของสังคมให้แก่ชนจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

โดยเหตุที่ศาสนามีความเกี่ยวข้องกับจิตใจมนุษย์ เป็นศาสตร์ที่วางแบบแผนให้แก่ชีวิตมนุษย์ และเป็นหลักที่พึงทางใจของมนุษย์ ทำให้การแสดงออกของมนุษย์มักมีเรื่องราวของศาสนาแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน (ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, 2551, หน้า 212) เช่น ประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย พิธีกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนา ตลอดจนการดำเนินชีวิตโดยใช้คำสอนจากศาสนา เป็นเครื่องช่วยในการยับยั้งใจมิให้ประพฤติดื้อต่อสังคมหรือนุคคลในสังคม และในทำนองเดียวกันนี้ ศาสนายังมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของข้อปฏิบัติและคำสอนให้สอดคล้องกับสังคมที่ศาสนาดำรงอยู่ด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้สังคมมนุษย์ มีศาสนามากมายหลากหลาย อาทิ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาซิกข์ และศาสนาฮินดู เป็นต้น

เหตุที่ทำให้ศาสนาต่าง ๆ มีชื่อเรียกขานต่างกันนี้ เนื่องด้วยข้อคำสอนและกฎเกณฑ์ที่ศาสนานั้น ๆ กำหนดขึ้นมาแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีคำเพื่อชี้ชัดว่า ศาสนาใดมีคำสอน กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ และลักษณะการดำเนินชีวิตของคน

ในสังคม ที่นำคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ไปใช้รองรับความเชื่อ และจัดระเบียบสังคมของตนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ดังเช่นที่สังคมไทยมีการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้เป็นศาสนาประจำชาติ เนื่องด้วยชาวไทยเชื่อถือในหลักแห่งความเป็นเหตุเป็นผล และนับถือในสิ่งที่ไม่ขัดกับธรรมชาติ คำสอนของศาสนาพุทธที่เป็นข้อธรรมะ หรือหลักที่ว่าด้วยเหตุแห่งธรรมชาติ จึงสามารถแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต และความเชื่อของชาวไทยอย่างแนบเนียน

จากที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า วิสัยของมนุษย์นั้นไม่ชอบให้สอนกันตรง ๆ การสั่งสอนศาสนาและศีลธรรมโดยตรงนั้น บางครั้งอาจยังชักจูงใจให้คนเชื่อถือโดยแท้จริงไม่ได้ จำเป็นต้องสั่งสอนโดยทางอ้อมด้วยการยกตัวอย่างชี้แจงให้เห็นคติธรรม ชาวไทยในสมัยก่อนจึงมีความคิดแบบคายในอันที่จะหาวิธีอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติตนเป็นคนดี ด้วยการผูกคำสอนขึ้นเป็นบทสวดที่มีความไพเราะในเชิงถ้อยคำและโวหาร เพื่อให้ผู้นั้นเกิดความสนใจที่อยากจะรับฟังคำสอนต่าง ๆ ด้วยความเพลิดเพลินและเต็มใจ

เมื่อมีการผูกคำสอนร้อยเรียงขึ้นเป็นงานวรรณกรรม สิ่งที่ปรากฏในงานวรรณกรรมทุกยุคทุกสมัยคือ “ความเป็นไปของสังคม” กล่าวคือ สังคมของผู้ประพันธ์ย่อมมีส่วนในการเข้าไปกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของงานวรรณกรรมที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์ขึ้นไม่มากก็น้อย วรรณกรรมกับสังคมจึงมีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกันอย่างไม้อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เพราะผู้ประพันธ์เพียงคนเดียวก็เปรียบเสมือนคนสามคน คือ เป็นนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนในรุ่นนั้น และเป็นพลเมืองของสังคม (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2514, หน้า 185) เมื่อนักเขียนเป็นพลเมืองของสังคม เป็นหน่วยหนึ่งของประชากรในยุคสมัยของตน และเป็นผู้สร้างงานวรรณกรรม ผลงานที่สร้างขึ้นย่อมมีความสัมพันธ์กับสังคม หรือสะท้อนประสบการณ์ชีวิต ตลอดจนสะท้อนภาพสังคมทั้งในส่วนที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และในส่วนที่เป็นวัฒนธรรมของสังคมในยุคสมัยของตน ไม่ว่าผู้ประพันธ์จะมีเจตนาที่จะสะท้อนสังคมของตนให้ปรากฏในงานวรรณกรรมหรือไม่ก็ตาม จึงมีคำกล่าวที่แสดงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมว่า “วรรณกรรมเป็นคันฉ่องแห่งยุคสมัย” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2547, หน้า 5) ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมเป็นไปได้ 3 ลักษณะ คือ

1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม การสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ และสะท้อนเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมหลายฉบับจึงมีความเป็นจริงของสังคมสอดแทรกอยู่ นอกจากจะสะท้อนสภาพของสังคมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นสิ่งที่เป็

ลักษณะ คือ หนึ่ง ผู้ประพันธ์มีได้ใจแต่พิจารณาได้จากโลกทัศน์ และชีวิตของผู้ประพันธ์ ส่วนลักษณะที่สอง คือ ผู้ประพันธ์ใจหายิบดุมการณ์มาเป็นเนื้อหาของงานวรรณกรรม

2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อผู้ประพันธ์ เมื่อผู้ประพันธ์หรือนักเขียนอยู่ในสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ศาสนา ปรัชญา และการเมือง สภาพการณ์เหล่านี้ ย่อมเป็นสิ่งที่กำหนดโลกทัศน์และชีวิตของผู้ประพันธ์หรือนักเขียน

3. วรรณกรรมหรือผู้ประพันธ์มีอิทธิพลต่อสังคม ผู้ประพันธ์หรือนักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมให้มีชีวิต โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้รู้สึกคล้อยตาม ผู้ประพันธ์ที่ดียังต้องเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา งานวรรณกรรมที่ดี จึงมักจะปรากฏภาพสะท้อนของสังคมที่ผู้ประพันธ์เติบโตหรือดำรงอยู่ ตลอดจนทรรศนะที่อาจส่งผลให้เกิดการคิดหรือกระทำตามอย่างในวรรณกรรม ในบางครั้งผู้ประพันธ์หรือนักเขียนอาจมีบทบาทในฐานะผู้นำความคิดและวัฒนธรรมของสังคมของตนด้วย

วรรณกรรมประเภทกลอนสวด เป็นวรรณกรรมประเภทคำกาพย์ นิยมแต่งกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัชกาลที่ 3 และยังนิยมต่อมาจนถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พระวรวงศ์วิสิฐ, 2512, หน้า 80) เนื้อหาส่วนมากเกี่ยวกับพุทธศาสนา และข้อสั่งสอนต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นข้อสั่งสอนโดยตรง เช่น สวัสดิรักษา พาสอนน้อง กลอนสุภาสิตต่าง ๆ ซึ่งกล่าวถึงกฎข้อควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ และคำสั่งสอนทางอ้อม เช่น นิทานต่าง ๆ ที่แต่งเลียนแบบชาดก และแฝงคติสอนใจ วรรณกรรมเหล่านี้ใช้สวด หรืออ่านเมื่อว่างจากสวดมนต์ฟังเทศน์ ในยามที่พุทธศาสนิกชนไปบำเพ็ญกุศลที่วัดหรือใช้สวดในวันนักขัตฤกษ์ และในบางโอกาสก็มีการจัดสวดที่บ้านในงานสำคัญ ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่และงานศพ เป็นต้น วรรณกรรมประเภทกลอนสวด จึงมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวไทยทั้งในด้านที่เป็นการจูงใจให้เลื่อมใสในพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนในเรื่องบาปบุญคุณโทษ ให้คติสอนใจ อีกทั้งยังให้ความบันเทิงในขณะที่นำไปสวดหรืออ่านด้วยเนื้อหาที่สอดแทรกเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน โดยใช้ท่วงทำนองที่ร้อยเรียงขึ้นอย่างมีโวหาร เพื่อให้ผู้อ่านและคนในสังคมเกิดความสนใจที่จะอ่าน หรือฟังคำสอนเหล่านั้นด้วยความเพลิดเพลิน อีกทั้งการที่คนสมัยก่อนนิยมบันทึกวิชาความรู้หรือคำสอนต่าง ๆ เป็นบทหรือกรอง นอกจากจะช่วยให้อ่านหรือผู้จดจำความรู้และคำสอนเหล่านั้นได้ง่าย เมื่อจำได้แม่นยำก็จะเกิดความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติตามโดยไม่สับสน

ลักษณะอีกประการหนึ่ง ที่ปรากฏอยู่ในกลอนสวดแทบทุกเรื่อง คือ การแสดงความปรารถนาหรือปณิธานของผู้แต่ง และผู้คัดลอก (ตรีศิลป์ บุญจรร, 2530, หน้า 25) เนื่องจากผู้แต่งเป็นสมาชิกของสังคม เรื่องที่เขียนจึงมักสะท้อนให้เห็นลักษณะของสังคม วิถีชีวิต ตลอดจนทัศนคติ

และความคิดเห็นของคนในสมัยของผู้แต่งไม่มากนักน้อย การศึกษาวรรณกรรมประเภทกลอนสวดจะทำให้เห็นรากฐานทางความคิด ความเชื่อ และภาพสะท้อนของสังคมไทยในอดีต ซึ่งเป็นต้นแบบของความเชื่อ จริยธรรม และแนวปฏิบัติในสังคมไทยปัจจุบันด้วย

การศึกษากลอนสวดทั้งในแง่ของตัวบทและประเพณีที่แสดงให้เห็น “หน้าที่ของศาสนา” ตามความเชื่อดั้งเดิม 4 ประการ (Durkheim, 1895 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2554, หน้า 47) คือ

- ประการแรก สร้างระเบียบวินัย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรม
- ประการที่สอง สร้างสามัคคี ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมเช่นกัน
- ประการที่สาม เป็นพลังชีวิตในแง่ของการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้นับถือศาสนา
- ประการที่สี่ ทำให้อึดเิบเพราะทำในสิ่งที่ศรัทธา

นอกจากนั้นการศึกษากลอนสวดซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา จะทำให้เห็นภาพสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันอย่างเด่นชัด เพราะศาสนา คือ สิ่งประคองตัวของสังคม (Durkheim, 1895 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2554, หน้า 45) ศาสนาถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ควบคุมคนในสังคม ทำให้สังคมเกิดระเบียบวินัยง่ายต่อการปกครอง มนุษย์สร้างศาสนา และความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้ “สังคมศักดิ์สิทธิ์” ผู้ศึกษาจึงสนใจการสร้าง ความเชื่อและแนวปฏิบัติของสังคมไทยโดยใช้กุศโลบายทางศาสนาเป็นเครื่องมือ โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทกลอนสวด ซึ่งเป็นเอกสารลายลักษณ์ที่สามารถสืบค้นและอ้างอิงได้อย่างชัดเจน

วรรณกรรมประเภทกลอนสวดที่รวบรวมไว้ในแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ มีอยู่เป็นจำนวนมาก เท่าที่รวบรวมได้มีถึง 141 เรื่อง จำแนกเป็นสำนวนต่าง ๆ และสมุดไทยได้กว่า พันเล่ม ต้นฉบับตัวเขียนเหล่านี้ หอสมุดแห่งชาติได้มาจากหอสมุดวชิรญาณและท้องถิ่นต่าง ๆ (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2530, หน้า ๖) ซึ่งมีบางส่วนที่ได้จากการบริจาคจากทายาทของเจ้าของสมุดไทยเหล่านี้ด้วย วรรณกรรมประเภทกลอนสวดที่หอสมุดแห่งชาติได้เก็บรวบรวมไว้นี้ มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการชำระ และตีพิมพ์เผยแพร่ เช่น นกกระเจาบทกลอนสวด และสุทธบทกลอนสวด เป็นต้น

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดกับความเชื่อในสังคมไทย ผู้ศึกษาจำเป็นต้องคัดสรรวรรณกรรมกลอนสวด โดยเลือกเรื่องที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับการสร้างความเชื่อและข้อกำหนดต่าง ๆ ในการปฏิบัติตนแก่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมโดยตรง และยังคงเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมในการนำมาใช้สวดหรืออ่านอีกด้วย ความนิยมดังกล่าวสามารถวัดได้จากจำนวนการผลิตซ้ำของวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ที่ได้คัดสรรมาทำการศึกษา

ผู้ศึกษาได้สำรวจวรรณกรรมประเภทกลอนสวด โดยเน้นที่วรรณกรรมกลอนสวดประเภทสอนคติธรรมโดยตรง พบว่า วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” เป็น

วรรณกรรมกลอนสวดประเภทสอนคติธรรม ที่ปรากฏเนื้อหาคำสอนทั้งในส่วนที่เป็นหลักธรรมจากพระไตรปิฎก และในส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติทั่วไปที่บุคคลประเภทต่าง ๆ พึงปฏิบัติ นอกจากนั้นวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” เฉพาะที่หอสมุดแห่งชาติรวบรวมไว้มีจำนวนมากถึง 7 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 พระเจ้าเข้านิพพาน สมุดไทยขาว เส้นหมึกหน้าละ 10 บรรทัด 74 หน้า 1 เล่ม เลขที่ 14 ตู้ 115 ค.มดที่ 33 ชั้น 6/3 ประวัตินับฉบับเจ้าจอมมารดาชุ่ม ให้เมื่อ พ.ศ. 2453

ฉบับที่ 2 พระเจ้าเข้านิพพานสูตร (นิพพานสูตร) สมุดไทยดำ-ขาว อักษรไทย เส้นหมึกหน้าละ 12 บรรทัด 74 หน้า 1 เล่ม เลขที่ตู้ 15 ตู้ 115 ค.มดที่ 33 ชั้น 6/3 ประวัตินับฉบับ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์ ให้หอสมุดแห่งชาติ (ม.ป.ป.)

ฉบับที่ 3 พระพุทธเจ้าเข้านิพพาน (นิพพานสูตร) ต้นฉบับเป็นสมุดไทยขาว อักษรไทย เส้นหมึก หน้าละ 10 บรรทัด 74 หน้า 1 เล่ม เลขที่ตู้ 16 ตู้ 115 ค.มดที่ 33 ชั้น 6/3 ประวัตินับฉบับ หอสมุดแห่งชาติซื้อเมื่อ พ.ศ. 2450

ฉบับที่ 4 พระเจ้าเข้านิพพาน (นิพพานสูตร) ต้นฉบับเป็นสมุดไทยขาว อักษรไทย เส้นหมึก หน้าละ 12 บรรทัด 74 หน้า 1 เล่ม เลขที่ตู้ 16 ตู้ 115 ค.มดที่ 33 ชั้น 6/3 ประวัตินับฉบับ หอสมุดแห่งชาติซื้อเมื่อ พ.ศ. 2464

ฉบับที่ 5 พระเจ้าเข้านิพพาน สมุดไทยขาว อักษรไทย เส้นหมึก หน้าละ 10 บรรทัด 44 หน้า 1 เล่ม เลขที่ 17 ตู้ 115 ค.มดที่ 33 ชั้น 6/3 ประวัตินับฉบับ หอสมุดแห่งชาติซื้อเมื่อ พ.ศ. 2450

ฉบับที่ 6 พระเจ้าเข้านิพพาน (นิพพานสูตร) สมุดไทยดำ-ขาว อักษรไทย เส้นหมึก หน้าละ 8 บรรทัด 51 หน้า 1 เล่ม เลขที่ 17/1 ตู้ 115 ค.มดที่ 33 ชั้น 6/3 ประวัตินับฉบับ ทายาทหลวงครูฉกจิวิฑูร มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2518

ฉบับที่ 7 พระนิพพานสูตรหรือพระเจ้าเข้านิพพาน ต้นฉบับเป็นสมุดไทยขาว หน้าละ 12 บรรทัด 54 หน้า 1 เล่ม เลขที่ 17/2 ตู้ 115 ชั้น 6/3 ค.มดที่ 33 ประวัตินับฉบับ ได้มาจากหอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

ต้นฉบับที่รวบรวมได้นี้ แสดงถึงความแพร่หลายของเรื่อง พระเจ้าเข้านิพพานว่า คงเป็นที่นิยมนำไปสวดกันแพร่หลาย จึงมีการคัดลอกต่อ ๆ กันมา จากการศึกษาเปรียบเทียบต้นฉบับต่าง ๆ โดยเฉพาะ เนื้อความในส่วนที่ยังไม่ชำรุดสูญหาย พบว่า เนื้อความในส่วนต้นเรื่องที่นำมาจากพระไตรปิฎกนั้นมีความคล้ายคลึงกันมาก ในส่วนกลางเรื่องไปจนถึงส่วนท้ายของเนื้อความ มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น ในเอกสารลำดับที่ 349 หลังจากบทนิพพานสูตรแล้ว เนื้อหาจึงต่อด้วยบทเมฆม้ายสอนลูก สุภายิตสอนหนุ่มสาว สวัสดิรักษา บทละครเบ็ดเตล็ด นิราศ พระพุทธบาท และคำศัพท์ต่าง ๆ แต่ในเอกสารลำดับที่ 350 หลังจากบทนิพพานสูตร จะต่อด้วย

ปถิณกรรมสุภายิต กรรมบท 10 คาถา นมัสการพระพุทธเจ้า เทศนาสูตรความเรียง และบทแม่สอนลูก เป็นต้น

จากการตรวจสอบเอกสารวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน ทั้ง 7 ฉบับ ที่หอสมุดแห่งชาติได้รวบรวมไว้พบว่า มีเพียง 3 ฉบับเท่านั้น ที่มีสภาพชำรุดเพียงเล็กน้อย และมีเนื้อความสมบูรณ์พอที่จะนำมาศึกษาได้ แต่เมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบแล้วพบว่า มีเพียง 2 ฉบับเท่านั้นที่ควรนำมาทำการศึกษาวิเคราะห์ เนื่องจากจำนวนการเขียนในเอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญญัติเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่กาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” และจำนวนการเขียนใน เอกสารลำดับที่ 351 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญญัติเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่กาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของการแสดงออกถึงลักษณะของวรรณกรรมแบบฉบับ ผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษาวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพานเพียง 2 ฉบับ ที่มีสำนวนแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ เอกสารลำดับที่ 349 ซึ่งมีจำนวนการเขียน และอักขรวิธี เป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน ที่มีลักษณะสะท้อนภาพวิถีชีวิต และแนวคิดแบบสังคมไทยพื้นบ้านอย่างชัดเจน และเอกสารลำดับที่ 350 ซึ่งมีจำนวนการเขียน และอักขรวิธี ที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีเจตนาจะสร้างให้เป็นวรรณกรรมแบบฉบับหรือวรรณกรรมราชสำนัก ที่แสดงภาพชีวิตและแนวคิด ที่มุ่งจะให้เป็นกรอบความประพฤติของคนในสังคมไทย ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับราชสำนัก ด้วยเนื้อหาโดยสังเขปของวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน ที่เลือกมาศึกษาทั้ง 2 ฉบับ มีดังนี้

ฉบับที่ 1 เอกสารลำดับที่ 349 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญญัติเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่กาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” 150 หน้า เนื้อความในเอกสารประกอบด้วย

- 1.1 นิพพานสูตร (กลอนสวด)
- 1.2 แม่หม้ายสอนลูก สุภายิต (กลอนสวด) พรรณนาความเป็นลูกผู้หญิง
- 1.3 สอนหนุ่มสาว สุภายิต (กลอนสุภายิต)
- 1.4 สวัสดิรักษา สุภายิต (กลอนสุภายิต)
- 1.5 บทละครเบ็ดเตล็ด (กลอนบทละคร)
- 1.6 ไปพระพุทธบาท นิราศ (โคลงนิราศ)
- 1.7 คำศัพท์ต่าง ๆ

ฉบับที่ 2 เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้านิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” 144 หน้า เนื้อความในเอกสารประกอบด้วย

- 2.1 นิพพานสูตร ประวัติพระพุทธรเจ้าเข้านิพพาน
- 2.2 ปกฉกธรรมสุภายิต สอนให้รู้คุณบิดา มารดา ครู สามเณร และอย่ามีความประมาท
- 2.3 กรรมบท 10 สอนให้ละอกุศล บำเพ็ญกุศล
- 2.4 คาถามัสการพระพุทธรเจ้า (ส่วนที่ 1)
- 2.5 คาถามัสการพระพุทธรเจ้า (ส่วนที่ 2)
- 2.6 เทศนาสูตรต่าง ๆ (ความเรียง)
- 2.7 แม่สอนลูก สอนให้แม่ระมัดระวังลูกสาวของตนเอง อย่าปล่อยลูกมากนัก

อนึ่ง การศึกษางานวรรณกรรมไทยในช่วงที่ผ่านมา มักจำกัดขอบเขตของการศึกษานั้นหนักเฉพาะในส่วนที่เป็นงานวรรณกรรมที่ได้รับการชำระ และตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ทั้งที่ยังมีวรรณกรรมจำนวนไม่น้อยที่ยังอยู่ในสภาพเป็นต้นฉบับตัวเขียน แม้ว่าจะมีการบุกเบิกการศึกษา ค้นคว้าวรรณกรรมท้องถิ่นในช่วงที่ผ่านมา แต่ในส่วนที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง มักสรุปกันโดยปริยายว่า วรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางมีลักษณะใกล้เคียงวรรณกรรมราชสำนัก หรือวรรณกรรมแบบฉบับ (ศรีศิลป์ บุญขจร, 2530, หน้า ๗) ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะนำวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคกลาง โดยเลือกในส่วนที่เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ และมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการสร้างความเชื่อและแนวปฏิบัติให้แก่คนในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยหวังว่า งานวิจัยเรื่องการศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด: กรณีศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” นี้ จะก่อให้เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ และอิทธิพลของงานวรรณกรรมที่มีต่อสังคมไทย โดยเฉพาะในด้านการปลูกฝังความเชื่อ และจารีตต่าง ๆ ที่สืบทอดปฏิบัติในสังคมไทย ในท้ายที่สุดผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นแนวทางให้ผู้สนใจศึกษาทางด้านวรรณกรรม ความเชื่อ และสังคมไทย ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ปರಿวรรคและชำระต้นฉบับ วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” เพื่อเผยแพร่ให้เกิดความสะดวกแก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป
2. ศึกษาคำสอนต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเชื่อ จากวรรณกรรมกลอนสวดประเภทสอนคติธรรมโดยตรงเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน”

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอน ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” กับความเชื่อในสังคมไทย

สมมุติฐานในการศึกษา

เนื้อหาในส่วนที่เป็นคำสอนโดยตรงของวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” เป็นแนวปฏิบัติของคนในสังคมไทยที่ยังมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คำสอนบางส่วนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” แม้จะยังมีการสืบทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน แต่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบัน ไม่ได้ยึดถืออย่างเคร่งครัดมากนัก

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด: กรณีศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” นี้ จะมุ่งเน้นไปในส่วนที่เป็นเนื้อหาที่สอนคตินิยม และแนวปฏิบัติโดยตรง ซึ่งอยู่ในส่วนกลางถึงส่วนท้ายของวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 เอกสารลำดับที่ 349 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญญัติเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่กาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” 150 หน้า เนื้อความในเอกสารประกอบด้วย

- 1.1 นิพพานสูตร (กลอนสวด)
- 1.2 แม่หม้ายสอนลูก สุภายิต (กลอนสวด) พรรณนาความเป็นลูกผู้หญิง
- 1.3 สอนหนุ่มสาว สุภายิต (กลอนสุภายิต)
- 1.4 สวัสดิรักษา สุภายิต (กลอนสุภายิต)
- 1.5 บทละครเบ็ดเตล็ด (กลอนบทละคร)
- 1.6 ไปพระพุทธรบาท นีราศ (โคลงนีราศ)
- 1.7 คำศัพท์ต่าง ๆ

ฉบับที่ 2 เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้านิพพาน “บัญญัติเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่กาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” 144 หน้า เนื้อความในเอกสารประกอบด้วย

- 2.1 นิพพานสูตร ประวัติพระพุทธเจ้าเข้าปรินิพพาน
- 2.2 ปกิณกรรมสุภายิต สอนให้รู้คุณบิดา มารดา ครู สามเณร และอย่ามีความประมาท

- 2.3 กรรมาบท 10 สอนให้ละอกุศล บำเพ็ญกุศล
- 2.4 คาถานมัสการพระพุทธเจ้า (ส่วนที่ 1)
- 2.5 คาถานมัสการพระพุทธเจ้า (ส่วนที่ 2)
- 2.6 เทศนาสูตรต่าง ๆ (ความเรียง)
- 2.7 แม่สอนลูก สอนให้แม่ระมัดระวังลูกสาวของตนเอง อย่าปล่อยลูกมากนัก

ข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษาวิจัย

1. การศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด: กรณีศึกษา วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” นี้ จะมุ่งเน้น ไปในส่วนที่เป็นเนื้อหาที่สอน คติธรรมและแนวปฏิบัติโดยตรง ซึ่งอยู่ในส่วนกลางถึงส่วนท้ายของวรรณกรรมประเภทกลอนสวด เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน”

2. ในส่วนต้นเรื่อง ซึ่งเป็นเนื้อความเกี่ยวกับนิพพานสูตร และการพรรณนาความ โศกเศร้าของพุทธบริษัท คาถานมัสการพระพุทธเจ้า บทละครเบ็ดเตล็ด และในส่วนท้ายเรื่องที่เป็น คำศัพท์ต่าง ๆ ผู้ศึกษาจะไม่นำมาวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้

3. กรอบความคิดที่นำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ ผู้ศึกษาปรับจากหลักธรรมนุญชีวิต 4 หมวด อ้างอิงจากหนังสือ “ธรรมนุญชีวิต” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 183 พ.ศ. 2555 โดยหลักธรรมนุญชีวิต 4 หมวด นี้ประกอบด้วย

หมวดที่ 1 คนกับสังคม

1. สมาชิกในหมู่อารยชน
2. คนมีคุณแก่ส่วนรวม
3. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน
4. คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี

หมวดที่ 2 คนกับชีวิต

1. คนที่ประสบความสำเร็จ
2. คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ
3. คนกับการครอบครัว
4. คนไม่หลงโลกไม่พลาดพลั้ง

หมวดที่ 3 คนกับคน

1. คนร่วมชีวิต คู่ครองที่ดี
2. คนรับผิดชอบตระกูล หัวหน้าครอบครัวที่ดี

3. คนสี่ตระกูล
4. คนที่จะคบหา
5. คนงาน-นางงาน (ลูกจ้าง-นายจ้าง)

หมวดที่ 4 คนกับมรรคา

1. คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา (ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม)
2. คนผู้เล่าเรียนศึกษา
3. คนใกล้ชิดศาสนา (อุบาสก อุบาสิกา)
4. คนสืบศาสนา (พระภิกษุสงฆ์)
5. คนถึงธรรม (ผู้หมั่นศึกษา)

4. ในบทที่ 3 ตันฉบับกลอนสวดซึ่งเป็นสมุดไทยขาว ที่นำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์คุณนิพนธ์เรื่อง การศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด: กรณีศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” นี้ ผู้ศึกษาจะถอดความโดยสังเขปเฉพาะบทที่ทำการวิเคราะห์เท่านั้น

5. ในส่วนของต้นฉบับที่ผู้ศึกษาได้ปริวรรตและชำระต้นฉบับ พร้อมทั้งจัดเรียงวรรคตอนตามฉันทลักษณ์ ผู้ศึกษาจะนำไปไว้ในส่วนของภาคผนวก เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ต้องการอ่านตัวบท หรือต้องการนำไปอ้างอิงในการศึกษาเชิงวรรณกรรมต่อไป

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

1. รวบรวมสำเนาเอกสารต้นฉบับสมุดไทยขาว วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” จากหอสมุดแห่งชาติ เพื่อนำมาคัดสรรฉบับที่ตรงกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา
2. ปริวรรตและชำระต้นฉบับวรรณกรรมประเภทกลอนสวด เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย
3. นำข้อคำถามและจารีตปฏิบัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับ มาจำแนกเป็นหมวดหมู่เพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป
4. วิเคราะห์ข้อคำถาม และจารีตปฏิบัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับ ตามกรอบแนวคิดที่ระบุไว้ในข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษาวิจัย คือ กรอบความคิดที่ผู้ศึกษาปรับจากหลักธรรมนุญชีวิต 4 หมวด อ้างอิงจากหนังสือ “ธรรมนุญชีวิต” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 183 พ.ศ. 2555
5. สรุปผลการศึกษาวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดกับความเชื่อในสังคมไทย: กรณีศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” นี้ ผู้ศึกษาแบ่งเนื้อหาเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

บทที่ 1 ความสำคัญของการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” และประเพณีการสวดอ่านของไทย

บทที่ 3 ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน”

วิเคราะห์ พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 1 หมายถึง เอกสารลำดับที่ 349 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่ภาพ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541”

วิเคราะห์หมวดที่ 1 คนกับสังคม

วิเคราะห์หมวดที่ 2 คนกับชีวิต

วิเคราะห์หมวดที่ 3 คนกับคน

วิเคราะห์หมวดที่ 4 คนกับมรรคา

สรุปความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 วิเคราะห์พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 2 หมายถึง เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่ภาพ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541”

วิเคราะห์หมวดที่ 1 คนกับสังคม

วิเคราะห์หมวดที่ 2 คนกับชีวิต

วิเคราะห์หมวดที่ 3 คนกับคน

วิเคราะห์หมวดที่ 4 คนกับมรรคา

สรุปความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2

บทที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับกับความเชื่อในสังคมไทย ความเชื่อพื้นบ้านเกี่ยวกับหลักปฏิบัติในใช้ชีวิตประจำวัน และความเชื่อพื้นบ้านเกี่ยวกับเรื่องการครองเรือน

สรุป ความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับกับความเชื่อในสังคมไทย

บทที่ 5 เป็นการสรุปผลการศึกษา ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรม ประเภทกลอนสวด: ธรรมเนียมการวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” แบ่งการสรุปเป็น 5 หัวข้อ คือ

1. สรุปผลการศึกษาเรียงตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 และข้อที่ 3
2. สรุปผลการศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 1
3. สรุปผลการศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 2
4. สรุปความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวด

เรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับกับความเชื่อในสังคมไทย

5. สรุปประโยชน์ที่ได้รับในการศึกษา

ภาคผนวก ส่วนที่ 1 เนื้อหาของวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ทั้ง 2 ฉบับ: ปรีวรรตและชำระต้นฉบับจากสมุดไทยขาว

ฉบับที่ 1 เอกสารลำดับที่ 349 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” 150 หน้า

ฉบับที่ 2 เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” 144 หน้า

ส่วนที่ 2 สำนวนเอกสารจากสมุดไทยขาว วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ที่ยังไม่ได้ปรีวรรต

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากชื่อวรรณกรรมที่นำมาศึกษาทั้ง 2 ฉบับ มีการสะกดที่แตกต่างกันในด้านอักขรวิธี ผู้ศึกษาจึงกำหนดใช้คำว่า “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” เป็นคำหลัก ที่จะใช้กล่าวถึงชื่อของวรรณกรรมทั้ง 2 ฉบับในการศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดคำเรียกวรรณกรรมเรื่องพระเจ้าเข้าสู่นิพพานฉบับต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน ดังนี้

พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 1 หมายถึง เอกสารลำดับที่ 349 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541”

พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 2 หมายถึง เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541”

ความเชื่อ หมายถึง สภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้รับทราบเพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงถึงว่า ความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม

กลอนสวด หมายถึง วรรณกรรมประเภทร้อยกรอง ซึ่งใช้อ่านอย่างมีทำนอง และมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยมีทั้งเนื้อเรื่องที่มุ่งสั่งสอนข้อธรรมะ โดยตรง และเนื้อเรื่องที่มุ่งสั่งสอนข้อธรรมะโดยอ้อม อันได้แก่ ชาดก เรื่องที่แต่งเลียนแบบชาดก และการนำคำสอนต่าง ๆ ที่สืบต่อกันเป็นข้อปฏิบัติในชุมชนมาร้อยเรียงเป็นคำกลอนที่สอดคล้องกับทำนองสวด

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้รับความรู้และเกิดความเข้าใจในคำสอนต่าง ๆ จากวรรณกรรมกลอนสวดประเภทสอนคติธรรมโดยตรง เรื่องพระเจ้าเข้าสู่นิพพาน
2. ทำให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดกับความเชื่อในสังคมไทย
3. ปรีวรตต้นฉบับวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพานทั้ง 2 ฉบับเพื่อเผยแพร่ให้เกิดความสะดอกแก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป
4. เป็นแนวทางให้ผู้สนใจศึกษาทางด้านวรรณกรรม ความเชื่อ และสังคมไทย ใช้งานวิจัยฉบับนี้เป็นแนวทางในการศึกษาในลักษณะอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตรีศิลป์ บุญขจร (2530) ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทกลอนสวดฉบับต่าง ๆ ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ และรวบรวมวรรณกรรมประเภทกลอนสวดของภาคกลาง ที่เป็นเอกสารต้นฉบับตัวเขียนในแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ศึกษาประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของคำประพันธ์ประเภทกาพย์ และกาพย์ที่ใช้แต่งกลอนสวด ศึกษาประเพณีการอ่านวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับกลอนสวด และเปรียบเทียบกับประเพณีการอ่านวรรณกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณกรรมประเภทกลอนสวดในด้านที่มาของเรื่อง และองค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาการยุคสมัยของวรรณกรรมประเภทนี้ และเพื่อศึกษากลอนสวดในฐานะที่เป็นประเภทวรรณกรรม (Genre) ประเภทหนึ่ง ผลการศึกษาพบว่า กลอนสวดเป็นวรรณกรรมคำกาพย์ที่นำมาสวดอ่านเป็นทำนองสวด แต่งด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีท่วงทำนองการ

สวดแตกต่างกันไปตามเนื้อเรื่องและอารมณ์ในท้องเรื่อง เนื้อเรื่องของกลอนสวดส่วนใหญ่เกี่ยวกับพุทธศาสนา กลอนสวดมีความสัมพันธ์กับประเพณีการสวดอ่านวรรณกรรมของไทย จากการศึกษาเปรียบเทียบกลอนสวดภาคกลางกับภาคอื่น ๆ พบว่า มีลักษณะร่วมกัน คือ กลอนสวดมีกำเนิดจากวัด ต่อมาจึงนิยมนำไปสวดในบ้านเรือนเมื่อชาวบ้านว่างจากงาน หรือใช้สวดในงานพิธี เช่น งานศพ แต่เดิมผู้สวดเป็นพระ ต่อมาเมื่อมีฆราวาสที่เคยบวชเรียนเป็นผู้สวด เมื่อศึกษากลอนสวดทางด้านจลนลักษณ์ และท่วงทำนองการสวดนิยมนั้นแตกต่างกันไปตามภูมิภาค วรรณกรรมกลอนสวดของทางภาคกลางสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ ประเภทสอนคติธรรมโดยตรง และสอนคติธรรมโดยอ้อม ซึ่งนำเรื่องมาจากนิบาตชาดก และชาดกนอกนิบาต อรรถกถาธรรมบทนิทานพื้นบ้านและวรรณกรรมอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีกลอนสวดที่แต่งเลียนแบบชาดกอีกด้วย กลอนสวดในฐานะที่เป็นวรรณกรรมมีกติกาทางวรรณกรรม ได้แก่ การเป็นวรรณกรรมคำสอนของวัด การดำเนินเรื่องแสดงถึงแนวคิดที่ว่า ชีวิตถูกกำหนดแล้วด้วยบุญกรรมอนุภาคในกลอนสวดยังมีลักษณะเป็นสหบท กล่าวคือ เป็นการผสมผสานอนุภาคจากวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเคยได้ยินได้ฟังมาแล้ว

วรรณกรรมกลอนสวดมีพัฒนาการเป็นสองยุค คือ ยุคความเก่าและยุคความใหม่ กลอนสวดยุคความเก่ามักมีโครงเรื่องเดียว เสนอแนวคิดชัดเจน มีขนาดไม่ยืดเยื้อ กลอนสวดยุคความใหม่นำเนื้อเรื่องเก่ามาดัดแปลงแต่งเติมเสริมต่อ เนื้อเรื่องมีขนาดยาว มีโครงเรื่องซ้อนประกอบด้วยโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องสืบเนื่อง แนวคิดที่นำเสนอไม่ชัดเจน และเน้นความบันเทิงมากกว่าการมุ่งสอนคติธรรม พัฒนาการของกลอนสวดในยุคสุดท้าย คือ ยุคที่มีการพิมพ์กลอนสวด และประเพณีการสวดอ่านได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีด้านการพิมพ์ ทำให้การสวดอ่านลดน้อยลง และกลอนสวดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีการสวดอ่านก็เสื่อมสลายลงไปด้วย

ฉันทา คำชู (2547) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวด เรื่อง มหาชมพูบดีสูตร” ศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง มหาชมพูบดีสูตร เลขที่ 437 จากต้นฉบับสมุดไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติทำวสุกรี กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงความสำคัญและประวัติความเป็นมาของเรื่องมหาชมพูบดีสูตรว่า เป็นกลอนสวดที่มีพัฒนาการด้านโครงเรื่องมาจากวรรณกรรมเรื่องชมพูบดีสูตรฉบับเทศน์ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งชาวพุทธเลื่อมใสศรัทธามากในฐานะพุทธประวัติตอนหนึ่ง และเป็นต้นตำนานพระพุทธรูปทรงเครื่อง จนถึงกับนำเรื่องราวมาวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง นำต้นฉบับมาสวดอ่านและเทศน์สั่งสอนธรรม เป็นกลอนสวดที่ประพันธ์ด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ สลับกับร้อยสุภาพแทบตลอดทั้งเรื่องได้อย่างเหมาะสมสอดคล้อง ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กวีนำคำแบบชาวบ้านชาวดัด และคำบาลีแบบท้องถิ่นตามความนิยมของผู้รู้ชาวบ้านชาวดัดมาใช้ในการประพันธ์ สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาความสามารถด้านอักษรศาสตร์ของกวีไทย ในการนำคำมา

ใช้เสริมให้ผลงานของตนมีความศักดิ์สิทธิ์น่าเลื่อมใส ก่อให้เกิดอรรถรสในการอ่าน หรือฟังเนื้อเรื่อง อันเนื่องจากการเขียนเป็นเอกลักษณ์ และสื่อความหมายเข้าใจในกลุ่มของตน นอกจากนี้ก็ยังมีลีลาการใช้ภาษาที่ไพเราะโดดเด่น ทั้งยังเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภาพทัศนคติหลักประเพณีปฏิบัติของชาวบ้านชาวดินในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ่านหลักธรรมและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในเรื่อง ผู้ศึกษากล่าวโดยสรุปว่า วรรณกรรมเรื่องมหาชมพูดิศสูตร นับเป็นวรรณกรรมไทยที่มีคุณค่าควรอนุรักษ์เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักต่อไป

นันทา ขุนภักดี (2530) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวดศรัทธา” ได้ศึกษาวิเคราะห์สวดศรัทธาจำนวนห้าฉบับ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์เอกสารต้นฉบับเรื่องสวดศรัทธา จำนวนห้าฉบับ เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสวดศรัทธา ในความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่ปรากฏในสวดศรัทธา เพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อที่ปรากฏในสวดศรัทธา เพื่อวิเคราะห์การใช้ภาษาที่ปรากฏในสวดศรัทธา เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของสวดศรัทธา และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามความเชื่อในสวดศรัทธาของคนไทยในปัจจุบัน โดยจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส และอาชีพ การศึกษาพบว่า สวดศรัทธาเป็นวรรณกรรมคำสอนที่แต่งขึ้นเพื่อสอนชาวยุคเฉพาะ โครงเรื่องเหมือนกันทุกฉบับ มีเนื้อหาทั้งที่เป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณเกี่ยวกับทิส คำสอนของศาสนา ลัทธิประเพณี และค่านิยมของสังคม ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวเปลี่ยนไปตามยุคสมัยที่แต่ง ผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้ภาษาที่มีลักษณะเป็นอภิสิทธิ์ของกวีหรือกวียานุโลม ส่วนคุณค่าของสวดศรัทธาคือ การสอนให้รู้จักปฏิบัติตนเป็นคนดีเพื่อความมีสิริมงคล ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามความเชื่อในสวดศรัทธาของคนไทยปัจจุบัน พบว่า ชายและหญิงปฏิบัติตนไม่แตกต่างกัน คนไทยอายุ 61 ปีขึ้นไปถือปฏิบัติมากกว่าคนไทยอายุ 20-40 ปี อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คนที่เป็นหม้ายถือปฏิบัติมากกว่าคนที่แต่งงานและคนโสด คนที่แต่งงานถือปฏิบัติมากกว่าคนโสดอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, .01 และ .01 ตามลำดับ คนที่มีอาชีพเกษตรกรรมถือปฏิบัติมากกว่าคนที่มีอาชีพรับราชการอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความเชื่อมาจากทางบิดามารดา กับการศึกษาจากตำราพรหมชาติและหนังสือสวดศรัทธา อีกทั้งยังมีความเห็นว่า ควรแก้ไขความเชื่อบางอย่างให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยปัจจุบัน

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2526) ศึกษาเรื่อง มหาชาติลานนา: การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น ได้นำวรรณกรรมเรื่องมหาชาติของล้านนา 5 ส่วน คือ พระยาพื้น สร้อยสังกรไม้ไผ่แจ้เขียวแดง สร้อยรวมธรรม และอินหลงเหลามาศึกษา โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ปรัชญา และสุนทรียศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า มหาชาติล้านนาทั้ง 5 ส่วน

โดยภาพรวมมีความใกล้เคียงกัน แตกต่างกันบ้างตรงภาษา การใช้คำสำนวน รายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อความบางตอนเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ซึ่งผู้แต่งแต่ละสมัยก็พยายามสอดแทรกสิ่งที่ตนเห็นเข้าไปในงานวรรณกรรม และกล่าวว่า เรื่องมหาดิล้านนามีลักษณะของวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นแนวคิด วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่แทรกอยู่ในวรรณกรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555) หนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” เนื้อหาในหนังสือได้รวบรวมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาสายเถรวาทในยุคแรก ที่ปัจจุบันยังใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และถือปฏิบัติกันอยู่ คำสอนที่แสดงไว้ในหนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” ยึดถือตามหลักธรรมที่ไม่จำกัดกาล คือ กรุณา เมตตา สามัคคี สังคหะ และปัญญา

เรณู อรรถาเมศร์ (2528) ศึกษาเรื่อง “โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม” ศึกษาโลกทัศน์ของชาวล้านนาไทย โดยวิเคราะห์จากวรรณกรรมท้องถิ่นชาวล้านนาไทยที่ปริวรรตแล้ว 10 เรื่อง เป็นวรรณกรรมศาสนา 3 เรื่อง วรรณกรรมบันเทิงอันเนื่องจากศาสนา 2 เรื่อง และวรรณกรรมคำสอน 5 เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาโลกทัศน์ของชาวล้านนาไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวล้านนาไทย ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเหล่านี้สามารถวิเคราะห์โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยได้ 5 ประเด็น คือ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองและสภาพทางการเมือง โลกทัศน์ที่มีต่อครอบครัวเครือญาติ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มีต่อการอบรมสั่งสอน